

Christi fieri, quod certe facere debuisset, si esset vera sententia Lutheranorum. Imo ipse potius debuisset ex Eucharistia argumentari contra Eutychianum. Si enim verum esset, quod Lutherani dicunt, manere in Eucharistia panem et corpus sine ulla reali mutatione panis, exemplum Eucharistiae nihil omnino, ne quoad speciem quidem Eutychianos iuvisset. Catholicus ergo in Dialogo Theodoretii, quia non poterat negare mutationem essentiae panis, confugit ad symbola externa, ac dixit, naturam symbolorum non mutari, et eo modo esse in Eucharistia duas naturas impermixtas. Secundo, quia ita se ipse explicat. Nam ubi dixisset naturam symbolorum manere, probat, quia videmus, et tangimus eundem colorem, eandem figuram et formam, quam antea videbamus et tangebamus. Tertio, quia aliqui pugnant secum. Nam ipse dicit mutari, et non mutari symbola; et videri quidem ac tangi symbola, tamen intelligi, et credi corpus Domini; quae non coherent, nisi dicamus mutari, quoad internam substantiam panis, non mutari quoad exteriorem naturam, et proprietates accidentium. Quarto, quia non est ullo modo credibile, Theodoretum tam aperte repugnare voluisse Chrysostomo, Ambrosio, Cyrillo et aliis, qui negant panem manere in Eucharistia: hos enim auctores in illis Dialogis frequentissime citat, et praecipue Chrysostomo Theodoretus addictissimus fuit.

Eadem prorsus ratio est de sententia Gelasii in libro de duabus naturis. Nam quicumque fuerit is Gelasius (neque enim satis constat, quis ille fuerit) idem prorsus docet, quod Theodoretus, et ad eandem rem confirmandam: dicit enim manere naturam panis in Eucharistia, et tamen ibidem dicit mutari Spiritu sancto perficiente in divinam substantiam; et esse Eucharistiam rem divinam, ita ut ejus perceptione efficiamur divinae consortes naturae.

Ubi obiter est notandum, Gelasium istum non fuisse Romanum Pontificem, ut adversarii impudenter jactant. Nam Kemnitius 2. par. Examinis Tridentini Concilii sess. XIII. cap. 4. mirabiliter triumphat ex hoc testimonio, tanquam Romani Pontificis. At non esse Romani Pontificis, argumento certissimo esse potest, quod cum dicat se velle referre testimonia omnium Patrum, nullam mentionem facit Hieronymi, Augustini, Leonis, et similium, qui Gelasio Pape notissimi erant. Praeterea quod multa testimonia affe-

rat iste Gelasius ex Eusebio Caesariensi; quod nunquam Gelasius Papa fecisset, cum Eusebii libros reproberet in suo decreto de libris authenticis et apochryphis. Adde, quod videtur iste Gelasius scripsisse ante Concilium Chalcedonense, et is ipse esse, quem Theodoretus citat in Dialogo, et cuius meminit Hieronymus in lib. de scriptor. Eccles. nimirum Gelasius Episcopus Caesariensis, qui non potuit nisi valde senex esse, cum librum istum scripsit contra Eutychianos. Sed quicumque tandem fuerit, non discrepat ab aliis Catholicis scriptoribus, ut jam ostendimus.

CAPUT XXVIII.

Testimonium S. Leonis.

Sanctus Leo, licet junior Theodoro esset, eodem tamen saeculo floruit, ut patet ex epist. Theodoretii ad Leonem, et ex altera Leonis ad Theodoretum.

Quatuor testimonia ex Leone citari solent. Primum est serm. VII. de passione Domini, ubi sic ait: « Ut ergo umbræ eederent corpori, et cessarent imagines sub presentia veritatis, antiqua observantia novo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, et legalis festivitas, dum mutatur, impletur. » Haec ille. Secundum est serm. 14. de passione Domini: « Ipsum, inquit, per omnia et spiritum, et carne gustemus. » Tertium est serm. 6. de jejunio septimi mensis: « Sic sacrae mensae communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis Christi, et sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur, et frustra ab illis Amen respondetur, a quibus contra id, quod accipitur, disputatur. » Quartum est in epist. 23. ad Clerum, et populum Constantinopolitanum: « In Ecclesia Dei, in omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas corporis et sanguinis Christi inter communis Sacramenta fidei taceatur. » In duobus postremis locis probare nititur S. Leo Christum habuisse veram carnem contra errorem tunc exortum Eutychetis; id vero probat ex Eucharistia. Neque enim acciperemus veram carnem, si Christus non haberet veram carnem.

Respondet Petrus Martyr, argumentum

Leonis in eo consistere, quod non esset Eucharistia symbolum corporis Domini, si Christus non haberet corpus. Sed fallitur, nam adhuc esset symbolum corporis, quale ponebant Eutychiani, nimirum apparentis: possunt enim etiam corpora apparentia signo aliquo representari. Praeterea Leo dicit idipsum ore sumi, quod fide creditur. At fide credimus Christum habere veram carnem: veram igitur carnem ore sumimus. Et qui respondet, Amen, dum suscipit Sacramentum, non confirmat confessione sua, id quod accipit, esse symbolum, sed esse corpus: sacerdos enim non dicit, Accipe symbolum, sed, Accipe corpus, ut etiam ex Ambrosio supra notavimus. Denique dicit linguis infantium non tacere corporis Domini veritatem in Sacramentorum celebratione: infantibus autem simpliciter loqui solent, non figurate, et symbolice.

CAPUT XXIX.

Testimonium Hilarii Papa.

Hilarius Papa sancto Leoni successit. Ex ipsis decretis proferunt adversarii unum testimonium, quod plane pro nobis, non pro illis facit. Testimonium exstat apud Gratianum de consecrat. dist. 2. can. Corpus, in haec verba: « Corpus Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis et vinum extra videntur: veritas autem, dum corpus et sanguis Christi in veritate interius creditur. » Haec ille. Sententia hujus testimonii ista est; si species Sacramentum Eucharistiae, quoad ea, quae exterius videntur, figura est, imo et panis est; at si consideres, quid intus lateat, et quid ibi fides videat, corpus et sanguis in veritatem est.

CAPUT XXX.

Testimonium Eusebii Emisiani, seu Faustii Rhegiensis, seu Caesarii Arelatensis.

Postremus in hac aetate quinta sit nobis Eusebius Emisenus, seu quicumque fuit auctor ejus celeberrimi sermonis de corpore

Domini, qui incipit: « Magnitudo coelestium beneficiorum. » Citatur quidem hic sermo nomine Eusebii Emisiani a Paschasio Corbeiensis, qui ante annos ferme 800. floruit: tamen certum est, non esse illum Eusebii Emisiani Graeci, cujus meminit Hieronymus in Catalogo virorum illustrium. Meminit enim in hoc ipso sermone haeresis Pelagianae, quae exorta est post mortem Eusebii illius Emisiani Graeci. Et praeterea auctor hujus sermonis sine dubitatione Latinus fuit, non Graecus: et ut ex ejus homiliis ad Monachos, et ex homilia de S. Maximo, colligitur, Abbas fuit Monasterii Lirinensis. Quare nonnulli, non sine causa suspicantur auctorem omnium illarum homiliarum esse Faustum Gallum, qui teste Gennadio, ex Abbate Lirinensi Episcopus Rhegiensis factus est, et floruit ad finem IV. saeculi. Alii tamen existimant eas homilias esse B. Caesarii, qui teste Trithemio ex Abbate Lirinensi Episcopus Arelatensis factus est.

Quicumque tandem fuerit, insignis auctor est etiam adversariorum testimonio: ac de Eucharistia haec docet. Primo nihil esse ambigendum de veritate corporis Domini in Eucharistia: « Recedat, inquit, omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor est muneris, ipse testis est veritatis. » Et infra: « Ad cognoscendum, et percipiendum sacrificium veri corporis, ipsa te roborat potentia consecrantis. »

Secundo docet, non esse credendum sensibus: « Vere, inquit, unica, et perfecta hostia fide asstimanda, non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. »

Tertio docet, vere, et realiter mutari panem in carnem: « Invisibilis, inquit, sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, et sanguinis verbo suo secreta potestate commutat. » Haec ille. Ac deinde probat, id esse credendum exemplis rerum similibus, quia eodem jubente Deo repente ex nihilo subsisterunt excelsa caelorum, profunda fluctuum, vasta terrarum etc.

Quarto docet, corpus Christi totum esse in qualibet parte Sacramenti: « Quod corpus, inquit, sacerdotale dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto, quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in universis, ita integrum esse probatur in singulis. » Haec ille. Ubi si loqueretur de pane, non diceret, tantum esse in exiguo, quantum in magno, sive in toto: et si loqueretur de corpore Christi, ut est in caelo, et

fide solum a fidelibus mentibus apprehenditur, non diceret, dispensari a sacerdote.

Quinto docet, post consecrationem non esse amplius panem: « Quando, ait, benedicendæ verbis celestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam invocatione summi numinis consecrentur, substantia illic est panis, et vini; post verba autem Christi, corpus et sanguis est Christi; quid mirum autem si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata convertere? Imo jam minoris videtur miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, jam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia, et invisibilia voluntatis imperio suscitare. »

Porro ex hoc auctore unum proferunt testimonium adversarii. Confert enim hic auctor mutationem panis in corpus Christi, cum ea mutatione, quæ sit in nobis per justificationem: quæ sane mutatio non est substantialis, sed accidentalis, ut omnes fatentur.

Atqui hoc ipsum nobis maxime favet. Iste enim auctor non probat mutationem substantialem fieri in Eucharistia ex alia substantiali mutatione, sed probat non esse impossibilem mutationem substantialem in Eucharistia ex alia mutatione, accidentali quidem, sed vera, ac reali, et magis difficili, ac mirabili, quam sit mutatio substantialis panis in corpus Christi. Justificatio enim impii, et vera ac realis mutatio est animæ a peccato ad gratiam: et mirabilior est, quam ipsa creatio cœli et terræ, ut Augustinus testatur tract. 72. in Joan. Et simul ostendit, non esse mirum, si dicamus panem mutari, cum nulla exterius appareat mutatio: nam etiam in nobis nulla mutatio apparet exterius, cum tamen interius in anima maxima mutatio fiat. Sed verba Eusebii audiamus: « Ut tibi novum, et impossibile non debeat videri, quod in Christi substantiam terrena et mortalia commutantur, teipsum, qui jam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus a vita, peregrinus a misericordia, a salutis via intrinsecus mortuus exulabas, subito initiatus Christi legibus, et salutaribus mysteriis innovatus in corpus Ecclesiæ non vivendo, sed credendo transisti, et de filio perditionis adoptivus Dei filius fieri ocula puritate meruisti, in mensura visibili permanens, major factus es teipso invisibiliter etc. »

CAPUT XXXI.

Testimonia Patrum VI, ætatis Remigii, et Primasii.

Hactenus expendimus testimonia Patrum, qui primis quinque sæculis floruerunt, quos sibi favere Calvinus jaetaverat. Nunc breviter annotabimus sequentium ætatum pauca testimonia, tum propter audaciam Petri Martyris, qui posteriores etiam, ut Theophylactum et Bernardum pro suo errore citare non dubitavit; tum etiam, ut appareat continuatio doctrinæ Catholice ad nostram ætatem a temporibus Apostolicis, quod adversarii de sua doctrina demonstrare nullo modo possunt. Igitur ex ætate sexta duo testimonia proferemus, unum Remigii, alterum Primasii.

Remigius floruit in Gallia tempore Clodovei. Regis ad initium anni Domini 500. et in hæc verba scripsit in commentar. cap. 10. prioris ad Corinth. « Panis, inquit, quem frangimus in altari, nonne participatio corporis Domini est? Utique primum consecratur, et benedicitur a Sacerdotibus, et a Spiritu sancto, et deinde frangitur, cum jam licet panis videatur, in veritate corpus Christi est. » Et infra: « Caro quam Verbum Dei Patris assumpsit in utero virginali, in unitate suæ personæ, et panis, qui consecratur in Ecclesia, unum corpus sunt; sicut enim illa caro, corpus Christi est, ita iste panis transit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed unum corpus. »

Primasius floruit tempore V. Synodi, circa annum Domini 550, ut patet ex ipsa V Synodo collat. 2. Scripsit autem in cap. 10. epist. ad Hebr. in hæc verba: « Est unum corpus Christi cum illo, quod suscepit de utero virginali; non multa corpora etc. » ubi contendit hoc interesse inter sacrificia vetera, et sacrificium Christianorum, quod illa quotidie mutabantur; nec enim idem agnus bis immolatur, sed hodie unus, cras alius: ut Christiani in diversis altaribus, et temporibus, semper idem Christi corpus sacrificant. Quod certe non potest intelligi de pane materiali: is enim quotidie mutatur; nec de pane ut significat corpus Christi; nam hoc modo etiam Hebræi idem corpus semper immolassent, quippe qui omnibus suis victi-

mis eundem Christum representabant: nec potest intelligi de corpore, ut est in cœlo, et fide apprehenditur; nam Primasius dicit immolari a sacerdotibus in altari: cogimur ergo intelligere, ipsum verum Christi corpus, quod utrique unum est, vere in altari adesse, et sub specie panis ac vini, a sacerdotibus immolari. Ex quo testimonio apertissimo illud etiam colligitur, S. Augustinum nihil aliud sensisse, quam Catholici sentiunt. Fuit enim Primasius Augustini doctrinæ adiectissimus.

CAPUT XXXII.

Testimonia Patrum VII ætatis S. Gregorii, et Isichii.

Sanctus Gregorius, qui ad initium septimi sæculi, id est, anno 601. Romæ sedebat in cathedra Sancti Petri, ita loquitur, homil. 22. in Evangelia: « Quid sit sanguis agni, non jam audiendo, sed bibendo didicistis; qui sanguis super utrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur; » et lib. iv. Dialog. cap. 58. « Quid fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Jesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena celestibus jungi, unum quid ex visibilibus, atque invisibilibus fieri? » Hæc ille. Ubi satis aperte descripsit presentiam veram et realem corporis Christi celestis, summi et invisibilis, in specie panis terreni, imi, et visibilis.

Idem quoque Gregorius insigni miraculo probavit, vere panem in carnem Domini converti, ut testantur Joannes Diaconus lib. ii. vitæ Sancti Gregorii, cap. 41. et Paulus Diaconus in vita ejusdem Gregorii. Addit vero Paulus Diaconus patratum miraculo ita Gregorium fuisse locutum ad mulierem, quæ de veritate corporis Domini in Eucharistia dubitaverat: « Discere veritatem, vel modo etiam contestanti credere: Panis, quem ego dabo, caro mea est, et sanguis meus vere est potus. Sed præcibus Conditor nostræ infirmitatis, ea potestate, quæ cuncta fecit ex nihilo, et corpus sibi ex carne semper Virginis operante Spiritu sancto fabricavit, panem et vinum aqua mixtum, manente propria specie in carnem et sanguinem suum, ad Catholicam pre-

cem ob reparationem nostram Spiritus sui sanctificatione convertit. » Hæc ille.

Isichius Hierosolymæ Presbyter, ac deinde Episcopus, sancti Gregorii æqualis fuit: faliuntur enim, qui eum Hieronymi, et Augustini temporibus floruisse dicunt. Nam episcopus fuit Hierosolymæ, ut Glossa ordinaria in Levitic. testatur: nullus autem fuit Hierosolymæ Episcopus, qui Isichius diceretur, nisi ille ad quem scribit sanctus Gregorius libro 9. Registri epistol. 40. Et præterea exponit hic auctor in comment. in Levitic. versionem Hieronymi, tanquam communem, et receptam in Ecclesia, cum satis constet, eam non fuisse ita communiter receptam, nisi longo tempore post ipsius Hieronymi obitum.

Igitur Isichius lib. ii. in Levitic. cap. « Est, inquit, locus sanctus altare: ibi enim sanctus sanctorum requiescit. » Et infra, explicans ritum, quo igni tradebatur quidquid ex Agno Paschali homines comedere non poterant, dicit eo ritu significari, ut quod non possumus capere in mysterio Eucharistiæ, id omnipotentie Dei relinquamus: « Ergo inquit, ex hoc, quod agitur sensibilibus, significatio ejusdam intelligibilis rei eis, qui intendunt, provenit; ut quando ad comestionem sacrificii deficiamus, et comedere illud integre non possumus, mente forsan læssente, sive deficiente, utrum ea quæ videtur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec Angeli possunt prospicere, non relinquit, sed etiam tradi ea igni oportet Spiritus, ut ea comedat, quæ nobis sunt ex infirmitate inesibilia. Quomodo autem comedat? Cum cogitaverimus virtuti Spiritus esse possibilis ea, quæ nobis impossibilia videntur. » Et lib. 6. cap. 22. « Per ignorantiam, inquit, percipit, qui virtutem ejus et dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc et sanguis est secundum veritatem. » Et infra: « Sanctificationem, inquit, mystici sacrificii, et a sensibilibus ad intelligibilia translationem, commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere, et imputare: quia per ejus virtutem, et prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quam cunctum carnis excedunt sensum. »

Sed objicit Petrus Martyr in lib. *contra Gardineros*, objecto 187. illa verba Isichii ex lib. ii. in Levit. cap. 8. Propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, ut nos intelligeremus, illud ab eo mysterium dici,

quod simul panis, et caro est. » At hoc testimonium si quos hereticorum juvaret, Lutheranos juvaret, qui in Sacramento verum panem, et verum Christi corpus agnoscunt, non autem Zwinglianos et Calvinistas, qui tanto intervallo separant panem a corpore Christi, quanto summum cœlum abest ab ima terra. Sed nec Lutheranos juvat, quia ibidem Isichius dicit, Eucharistiam esse panem et carnem, quia corpus Christi, quod in Eucharistia sumimus, est panis vite, qui de cœlo descendit.

Sed instat Petrus Martyr: « Sed per panem hoc loco intelligere debemus non panem triticum, sed panem cœlestem; id est, carnem Christi; ergo cum Isichius ait, mysterium Eucharistie esse panem, et carnem, sensus erit, esse carnem, et carnem; quod sane par absurdum videtur. » Respondeo: Objectionem istam non nobis, sed ipsi Isichio fieri debere. Ipse enim sententiam suam ita exposuit, ut per panem, non panem triticum, sed panem cœlestem intelligendum diceret. Nulla autem est in ejus verbis absurditas: id enim dicere voluit, Eucharistiam ejusmodi cibum esse, ut carnis, et panis appellationem mereatur ob varios suos effectus, quemadmodum etiam Dominus Joan. vi. ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* Sed de his satis.

CAPUT XXXIII.

Testimonia Patrum VIII. ætatis Joannis Damasceni, et Epiphani, ejus æqualis.

Joannes Damascenus tempore Leonis Iconomachi floruit circa annum Domini 740. Scripsit vero de Eucharistia lib. iv. de fide, cap. 14. pro instituto suo plenissime, et apertissime. Nam cum aliquot argumentis probasset, nihil esse Deo impossibile, ita subjungit: « Quemadmodum omnia, quæcumque fecit Deus, Spiritu sancto cooperante fecit, sic et nunc Spiritus sancti operatione hæc super naturam operatur, quæ non potest capere nisi sola fides. » Et infra: « Panis, vinumque, et aqua per invocationem Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus et sanguinem Christi: et non sunt duo, sed unum et idem. Non est figura panis et vinum corporis, et sanguinis Christi; absit

enim hoc, sed est ipsum corpus Domini deificatum. »

Epiphanius Damasceni æqualis, et doctissimus, in disputatione cum Gregorio, quæ habetur in VII Synodo act. 6. t. III. multis verbis probat, Eucharistiam non esse figuram corporis et sanguinis, sed ipsum verum corpus, et sanguinem Domini. « Nunquam invenies, inquit, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres inæcentum illud sacrificium, quod a Sacerdote offertur, imaginem dixisse; verum ipsum corpus, et ipsum sanguinem. »

CAPUT XXXIV.

Testimonia Patrum IX ætatis Theophylacti et Paschasii.

Theophylactus post annum Domini 800. omnium consensu floruit, ac de veritate corporis Domini Chrysostomum imitatus apertissime et copiosissime scripsit. In cap. xxvi. Matth. « Porro dicens, Hoc est corpus meum, ostendit quod ipsum corpus est panis, qui sanctificatur in altari, et non respondens figura. Non enim dixit: Hoc est figura, sed, Hoc est corpus: ineffabili enim operatione transformatur, etiam si nobis videatur panis. » Vide etiam eundem in cap. xiv. Marci, et in cap. vi. Joan. et in cap. x. et II. prioris ad Corinth. in quo ultimo loco explicans illa verba: *Non judicans corpus Domini*, sic ait: « Si certiores essemus, quisnam, et quantus sit ille, qui nobis in conspectu adjacet, nulla ferme rei alterius ope indigeremus, sed solus ille, et continentiam nobis, et vigilantiam compararet. »

Sed invenerunt in Theophylacto unum verbum, quod pro se arripere adversarii. Nam in cap. 13. Marci, dicit Theophylactus, panem transmutari in virtutem carnis Christi; ex quo exponi volunt, quod idem habet in cap. xxvi. Matth. et in cap. vi. Joannis, panem transmutari in carnem Domini. Itaque sensum esse volunt omnium istorum locorum, panem per mutationem Sacramentalem fieri instrumentum divinæ virtutis, quo nimirum animi nostri excitentur ad eundem. Ita Petrus Martyr disputat libro *contra Gardinerum*, objecto 13.

At nimia impudentia est de Theophylacti testimoniis disputare, cum ipse in cap. vi.

CAPUT XXXV.

Testimonia Patrum X. ætatis, Stephani Eduensis, et Fulberti Carnotensis.

Joan. discrete dicat non esse panem post consecrationem, licet oculis videatur; et transformari ineffabili operatione (nulla autem ineffabilis operatio requiritur ut sit instrumentum exetandæ fidei) et non esse figuram, sed ipsum corpus; et ita verti panem in carnem Christi per consecrationem, ut vertebatur olim per nutritionem, cum Dominus hic in terris viveret: et denique oportere in Eucharistia sumenda simpliciter credere, et non dicere, Quomodo potest id fieri? etc. Quod ergo Theophylactus dicit mutari substantiam panis in virtutem carnis Christi, significat mutari in essentiam carnis Christi, quæ vim habet nutriendi animos, ut substantia panis vim habet nutriendi corpora: idem enim est, ac si dixisset, sub speciebus panis antea erat vis quædam nutriendi corpora, nimirum substantia panis, nunc est vis quædam nutriendi animos, nimirum substantia carnis Christi. Adde, quod si Theophylactus dicere voluisset panem fieri instrumentum divinæ virtutis, non dixisset mutari in virtutem carnis Christi, sed in virtutem Spiritus sancti: nam spiritus sanctus est (ut ibidem ait Petrus Martyr) qui in sacra functione utitur Sacramento tanquam instrumento; imo nec dixisset, transmutari, sed fieri. Quis enim tam absurde loqueretur, ut si dicere vellet, calamum aptari oportere: ut fiat instrumentum scribæ, diceret calamum transelementari in virtutem scriptoris?

Eodem seculo floruit Paschasius Abbas Corbeicensis, qui librum accuratissimum scripsit de corpore Domini ducentis ferme annis, antequam Berengariana hæresis nasceretur. In eo sic ait cap. 4. « Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cœlo, et in terra, et quia voluit, licet figura panis, et vini hic sit, tamen omnino nihil aliud, quam caro Christi, et sanguis post consecrationem credenda sunt, et infra prolixè id probat. Idem in epist. ad Frudegardum ex professo idem probat: et rursus in libello de institutione Sacramenti: « Nec, inquit, ita dixit cum fregit, et dedit eis panem. Hæc est, vel in hoc mysterio est quædam virtus, vel figura corporis mei: sed ait non fictæ, Hoc est corpus meum, et ideo, hoc est quod dixit, non quod quisque fingit. »

Stephanus Episcopus Eduensis, qui floruit circa annum Domini 930 (ut Joannes Garettus testatur) sic ait in lib. de Sacramento altaris, cap. 13. (Exstat hic liber tom IV. Bibliothecæ sanctorum Patrum). « Itaque fides nostra est, et vere credendum est, quod sacerdotem proferente, hæc verba: Hoc est corpus meum, jam non est panis terrenus, sed ille panis, qui de cœlo descendit, mediator Dei, et hominum Jesus Christus. »

Fulbertus Episcopus Carnotensis vir sanctissimus, et doctissimus floruit ad finem hujus decimæ ætatis. Nam Adelmannus Episcopus Brixinensis in epistola ad Berengarium indicat, se et Berengarium discipulos olim in adolescentia fuisse sancti senis B. Fulberti, quem suum Socratem appellat. Si igitur Berengario adolescentulo Fulbertus senex erat, necesse est Fulbertum floruisse ante annum Domini 1000, siquidem constat Berengarium circa annum Domini 1040. cum sua hæresi apparere cepisse.

Hic igitur sanctissimus vir in epistola ad Adopatum, quæ exenti solet cum libris Paschasii, sic loquitur: « Quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in pretium, paulo post a nostris visibus sublaturus erat in cœlum; ne sublatis corporis fraudaremur præsentî munimine, corporis nihilominus, et sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, non inanis mysterii symbolum sed compingente Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana veneratione sub visibili creature forma invisibiliter virtus secreta in sacris solemnibus operatur. Et infra: Dubitari nefas est, ut ad ejus nutum cuncta subito ex nihilo subsisterent; si pari potentia in spiritualibus sacramentis terrena materies panis, et vini naturam, et meritum generis sui transcendens, in Christi substantia commutetur, cum ipse dicat: Hoc est corpus meum; Hic est sanguis meus. »

CAPUT XXXVI.

Testimonia Patrum XI. ætatis Anselmi et Œcumenii.

Jam vero ætate XI. exorta hæresi Berengariana plurimi ex professo scripserunt de veritate corporis Domini in Eucharistia, ut S. Anselmus, Lanfrancus, Guitmundus, Adelmannus, Algerus, Hugo Lingonensis, et alii, qui floruerunt ab anno, 1000. ad 1100. Eodem sæculo scripsisse creditur Œcumenius Græcus. Satis vero hoc loco erit S. Anselmi, qui sanctitate, et eruditione præter cæteros claruit, et Œcumenii testimonia ponere.

Igitur S. Anselmus in cap. XI. primæ ad Corinthios exponens illud: *Hoc est corpus meum*; « Manducate, inquit, quod tribuo, quia hoc est corpus meum. Sensibus quidem exterioribus videtur esse panis, sed sensibus cognoscite mentis, quia hoc est corpus meum non aliud, sed idem substantialiter, quod pro vobis redimendis tradetur ad mortem. »

Œcumenius in cap. XII. prioris ad Corinthi. « Cum sæpe, inquit, corpus, et sanguinem memoret, indicat, nequaquam exilium esse hominem, qui sacrificatur, imo ipsum Dominum omnium creatorem: « Et infra » Si sciremus quantus sit, qui appositus est (in altari) nullo alio indigeremus, verum hoc ipsum sobrios nos redderet. »

CAPUT XXXVII.

Testimonia Patrum XII. ætatis Euthymii, et S. Bernardi.

In ætate XII. plurimi quoque de hac re apertissime, et fusissime scripserunt, ut Petrus Cluniacensis, Petrus Lombardus, Hugo, et Richardus de S. Victore, Euthymius Zigabenus, S. Bernardus, et alii. Nobis autem satis erit duo testimonia ponere, unum S. Bernardi pro Latinis, alterum Euthymii pro Græcis.

S. Bernardus in vita S. Malachie: « Fuit,

inquit, quidam clericus, probabilis, ut fertur, vitæ, sed fidei non ita: is sciolus in oculis suis præsumpsit dicere, in Eucharistia esse tantummodo Sacramentum, et non rem Sacramenti, id est, solam sanctificationem, et non corporis veritatem. » Hæc ille. Ubi subnectit insigne miraculum, quo ille a B. Malachia coactus est, vel invitus veritatem tandem amplecti et confiteri.

Euthymius in cap. XXVI. Matth. « Non dixit, inquit, hæc sunt signa corporis mei, et sanguinis mei, sed, hæc sunt corpus, et sanguis meus. » Et infra: « Quemadmodum supernaturaliter assumptam carnem deificavit, si ita loqui liceat; ita et hæc ineffabiliter transmutat in ipsum vivificum corpus suum. » Vide etiam Panopliam ejusdem tit. 21. ubi Patribus Nysseno, et Damasceno fuse probat, transmutationem panis in carnem Domini.

Adet tamen Petrus Martyr testimonia ex Bernardo proferre in lib. *contra Gerdacrum*, object. 252, 253 et 254. Scribit enim Bernardus sermone 33. in Cantico. « Habeo et ego Verbum, sed in carne; et mihi, apponitur veritas, sed in Sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, et nudo satiatur grano. Me oportet interim quodam Sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure, litteræ palea, velamine fidei. » Et infra: « At quantalibet sane abundantia pinguescat ista; non pari omnino judicante sumitur cortex Sacramenti, et adeps frumenti; fides et opes: memoria et præsentia: æternitas, et tempus: vultus, et speculum: imago Dei, et forma servi. » Idem quoque Bernardus in serm. de cœna Domini, comparat Sacramenta annulo et baculo, quibus tanquam signis confertur dignitas aliqua, vel possessio.

Hæc illi proferunt, ex quibus nos multum omnino lucratur. Nam dubitari non potest de sententia S. Bernardi, tum ex testimonio a nobis paulo ante citato; et ex aliis plurimis, quæ afferri possent, tum quia constat eum fuisse conjunctissimum Romane sedis quæ multis Conciliis damnaverat hæresim Berengarii: necnon amicissimum Hugoni de Sancto Victore, et Petro Cluniacensi, qui ex professo scripserant de Sacramento contra hæresim paulo ante exortam; tum denique, quia Petrus Martyr in fine objecti 252. dicit, Bernardum non recte de hoc negotio sensisse, quod illa tempora tenebris essent mirabiliter obfuscata. Quæ cum ita sint, necesse est, verba ejus, quæ

ab adversariis citantur, Catholicum sensum habere, quiddam tandem significent.

Ex quo intelligimus, non debere videri mirum, si antiquiores Patres, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, et alii, ante exortam hæresim quædam scripserint, quæ possent trahi in malam partem, cum videamus Bernardum post hæresim exortam et damnatam, quædam scribere, quæ ab adversariis ad suam hæresim stabilendam rapiuntur: quare oportet ex verbis apertis, et perspicuis sanctorum Patrum exponere ea, quæ videntur obscura et dubia in aliis Patribus, cum constet eos omnes idem sensisse.

Ut igitur ad locum Bernardi ex Canticis respondeam, confert Bernardus modum, quo Angeli fruuntur Verbo æterno in cœlo, cum eo, quo nos eodem fruimur in terris, ac dicit, Angelos esse longe feliciores, quod illud aperte, et perspicue videant, nos autem habeamus velatum, et occultatum in cortice Sacramentorum in furfure carnis, in palea litteræ, in velamine fidei. Quibus verbis non dicit nos habere solum corticem, furfurem, paleam et velamen; sed habere ipsum etiam Verbum, sed occultatum in his quasi involueris: unde nihil ista pugnant contra veritatem corporis Domini in Eucharistia.

Quod vero paulo infra adjungit, Angelos habere præsentiam, nos memoriam; quod maxime urget Petrus Martyr, facillime solvitur. Nam per præsentiam intelligit, conspectum; id enim appellat præsens, quod cernitur, id absens quod non cernitur. Id vero inde patet, quia non loquitur de præsentia carnis Domini, sed de præsentia Verbi æterni. Illud enim dicit esse Angelis præsens, quia facie ad faciem ab illis cernitur: nobis vero dicit esse absens, et in memoria, non in præsentia, quia non cernimus illud ut est, sed tantum cum eo cogitatione versamur; licet aliqui Verbum Dei, cum Deus sit, ubique sit. Neque est hic modus loquendi alienus a Scripturis: Scripturæ enim Deum ubique esse testantur, et hortantur tamen, ut eum queramus, dum inveniri potest. Si ubique est, certe præsens est; et tamen si querendus est, aliquo modo absens est.

Eodem modo intelligimus quod ibidem Bernardus dicit, nos habere corticem, Angelos, adipem: significat enim Angelos frui ipsa adipe, quia facie ad faciem intuentur Verbum, nos autem in conspectu non habere

nisi corticem Sacramenti. Nec enim videmus aliud, quam species panis et vini: sed tamen intra eum corticem, latere etiam adipem, supra dixerat Bernardus. Denique id sufficere deberet, quod (ut ante dixi) non loquitur de carne Christi, de qua nostra quæstio est cum adversariis; sed de præsentia, seu fruitione Verbi æterni.

In sermone autem de cœna Domini, non dicit Bernardus per Sacramentum Eucharistie dari carnem Christi, tanquam per signum, ut datur dignitas aliqua per baculum, et annulum; sed dicit gratiam Dei, dari per Sacramenta ut per signa; sic enim loquitur: « In hunc modum approprians passioni Dominus, de gratia sua curavit investire suos: ut invisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. » Hæc ille. Quomodo autem Sacramenta non sint nuda signa, sed etiam causæ instrumentales gratiæ, explicuimus, in disputatione de Sacramenti in genere, ubi etiam hunc locum sancti Bernardi tractavimus.

CAPUT XXXVIII.

Testimonia ætatum reliquarum.

In ætate XIII. præter plurima testimonia insignium Theologorum Alensis, Alberti, sancti Thomæ, sancti Bonaventuræ, et aliorum, exstat testimonium Concilii generalis Lateranensis sub Innocentio III. in ipso primo cap. decretorum ejus Concilii; ubi sic legitur: « Christi corpus et sanguis in Sacramento altaris, sub speciebus panis, et vini veraciter continentur etc. »

In ætate XIV. præter plurima doctorum testimonia, ut Scoti, Henrici, Durandi, et aliorum, exstat decretum Concilii generalis Viennensis sub Clemente V. de festo corporis Domini, ubi expressa testimonia per multa leguntur de veritate corporis Domini in Eucharistia. Vide Clementinam unic. de Reliquiis et venerat. Sanctorum. Exstat etiam decretum de adoratione hujus Sacramenti contra errores Begardorum. Vide Clementinam Ad Nostrum, de hæret.

In ætate XV. exstant testimonia duorum generalium Conciliorum, Constantiensis sess. XII. et Florentini, tum in decreto de unione cum Græcis, tum in instructione Armenorum.

quam etiam tempore non solum multi Latino-
rum de hac re scripserunt, ut Thomas Wal-
dens, Joannes Gerson, et alii; sed etiam
multi Græci scriptores, ut Samonas Episco-
pus Gaza, Nicolaus Methonensis, Nicolaus
Cabasilas Marcus Ephesius, et Bessarion,
Cardinalis, qui omnes diserite asserunt ve-
ram ac realem transmutationem panis in
corpus Christi, Vide tomum iv. Bibliothecæ
sanctorum Patrum.

In ætate denique XVI. exstat testimonium
Concilii generalis Tridentini, sess. XIII. Ex-
stat etiam Græcorum perspicuum testimo-
nium, in censura, quam ante paucos annos
ediderunt ad Confessionem Lutheranorum,
Nam cap. 10. ejus censura disertis verbis
affirmand, panem per consecrationem vere
converti in ipsum verum Christi corpus. Ha-
bemus igitur continuationem Catholicæ do-
ctrinæ per omnes ætates Ecclesiæ, non so-
lum in Occidente, sed etiam in Oriente.

CAPUT XXXIX.

*Compendium argumentorum, quæ sumuntur
ex Patribus.*

Si quis velit ad classes reducere argu-
menta omnia, ex quibus probamus, quid
Patres locis jam antea a nobis citatis, de
hoc Sacramento senserint, poterit ad sex
classes omnia revocare.

Prima erit ex modo loquendi Patrum de
hoc Sacramento. Utuntur enim veteres Pa-
tres vocabulis quibusdam, a quibus Sacra-
mentarii nostri valde abhorrent; quod certe
non facerent, si cum Patribus in sententia
convenirent. Nam Sacramentarii vix un-
quam aliter Eucharistiam appellant, quam
symbola corporis, et sanguinis Domini. At
veteres omnes passim appellant, corpus et
sanguinem Domini, quod non faciunt, cum
de aliis signis loquuntur. Præterea vocant
pretiosum corpus, tremenda mysteria, pi-
gnus salutis, pretium nostrum. Vide Opta-
tum, Chrysostomum, Ephrem, Augustinum,
et alios. Denique Damascenus, Theophylac-
tus, Euthymius, Paschasius et alii, disertis
verbis dicunt non figuram esse, sed ipsum
verum corpus.

Secunda erit ex comparatione hujus Sacra-
menti cum aliis rebus: ac primo cum
Sacramentis Hebræorum. Patres enim pa-

lam affirmare non timent, differre hoc Sacra-
mentum a magna, agno paschali, pane pro-
positionis, et similibus rebus; ut veritatem a
figuris, et corpus ab umbra, et rem cele-
stem, divinam, et inconsumptibilem a re ter-
rena, et consumptibili. Vide Origenem, Cy-
prianum, Ambrosium, Hieronymum, Chry-
sostomum, Augustinum, Cyrillum Alexan-
drinum. Secundo comparant cum myste-
rio Incarnationis, ut Justinus, Ambrosius,
Chrysostomus, Theodoretus, Gelasius, Be-
nignus, Damascenus. Tertio comparat Chry-
sostomus Christum, ut est in altari per Eu-
charistiam, cum eodem Christo in præ-
sepi, et cum Christo in cælo. Quarto com-
parat Augustinus Christum in Eucharistia,
cum Angelis apparentibus in forma corpora-
li. Quinto comparant Tertullianus, Cypria-
nus, Basilii, et alii, indigne tractantes Eu-
charistiam cum illis qui Christum occide-
runt.

Tertia classis sumitur ex mutatione panis.
Nam indicant Patres realem mutationem
fieri multis modis. Primo, quia dicunt, non
remanere panem post mutationem, ut Cyril-
lus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gauden-
tius, Chrysostomus, Gregorius Nyssenus,
Emissenus. Secundo dicunt, sensus falli in
hac re: ut iidem auctores, et præterea Hila-
rius, et Epiphanius. Tertio dicunt, sic mu-
tari panem in carnem, ut mutabatur per nu-
tritionem Christo comedente, ut Nyssenus,
Damascenus, et Theophylactus. Quarto com-
parant cum realibus mutationibus aquæ in
vinum, virgarum in serpentes, et similibus.
Vide Ambrosium, Cyrillum Hierosolymita-
num, Cyrillum Alexandrinum, Augustinum,
Emissenum, Damascenum. Quinto dicunt,
ad istam mutationem requiri omnipotentiam
Dei; Justinus, Irenæus, Cyprianus, Hilarius,
Ambrosius, Nyssenus, Gaudentius, Proclus,
et alii.

Quarta classis sumitur ex mysterio altis-
simo, quod Patres in Eucharistia agnoscebant.
Nam primo dicebant, non posse intelligi sine
fide, ut Andreas Apostolicus, Ephrem, Gau-
dentius Augustinus, Damascenus. Secundo
hortabantur sæpe ad fidem certam, et ad non
dubitandum de veritate hujus mysterii; ut
Hilarius, Cyrillus Hierosolymitanus, Ambro-
sius, Nazianzenus, Epiphanius, Ephrem,
Gaudentius, Chrysostomus, Emissenus, Cyril-
lus Alexandrinus. Tertio dicebant, miraculum
esse superans humanum captum; Ephrem,
Chrysostomus, Augustinus, Gaudentius, Isi-

chius. Quarto non loquebantur de eo coram
ethnicis et catechumenis, nisi tecte, ut illis
verbis: *«Nunc fideles.»* Vide Tertullianum
Origenem, Chrysostomum, Augustinum,
Theodorum. Quinto interrogantes, Quomodo
potest fieri? remittebant ad omnipotentiam;
Ut Cyrillus, Alexandrinus, Euthymius, Theo-
phylactus, et alii.

Quinta classis sumitur ex veneratione. Nam
primo adorabant Eucharistiam. Vide Cyril-
lum Hierosolymitanum, Ambrosium, Nazian-
zenum, Chrysostomum, Augustinum, Theo-
doretum. Secundo invocabant, vel invocan-
dam dicebant. Vide Dionysium Areopagi-
tam Origenem, Nazianzenum, et Chrysosto-
mum. Tertio diligentissime cavebant ne
caderet in terram. Vide Pium Papam, Ter-
tullianum, Origenem, Cyrillum Hierosoly-
mitanum, Augustinum. Quarto non permitte-
bant videri ad infidelibus, vel catechumenis.
Vide Basilium et Augustinum. Quinto asse-
rebant, Angelos altare prope adstare dum
peragitur sacrificium, Ambrosius, Chryso-
stomus, Gregorius Papa: ex quibus Chryso-

stomus aperre dicit, Angelos capite inclinato
adstare coram Eucharistia.

Sexta classis sumitur ex effectu, quem
tribuunt Eucharistiæ. Nam primo dicunt
nobis per eam uniri Christum corporaliter;
Hilarius, Nyssenus, Chrysostomus, Cyrillus
Hierosolymitanus, et Cyrillus Alexandrinus.
Secundo dicunt, nostra corpora resurrectura
quia uniantur cum Christi corpore: Conci-
lium Nicænum, Irenæus, Hilarius, Ambro-
sius, Optatus, Nyssenus, Gaudentius, Chry-
sostomus, Cyrillus. Tertio dicit Chrysostomus,
donare Christum se nobis per Eucharistiam,
ut eum vere habeamus intra nos, quomodo
cupiunt, et non possunt donare se homines
iis, quos amant. Quarto dicunt, Chryso-
stomus, et Cyrillus Alexandrinus, et alii, con-
jungi Christum nobiscum, non solum per
fidem, et charitatem, sed etiam reipsa, cum
eum in Eucharistia percipimus. Quinto
dicunt; per hujus Sacramenti perceptionem,
nos fieri divinæ consortes nature, ut Cyrillus
Hierosolymitanus, et alii.